

Іван Карпенко-Карий

*Проблема бездуховності людини,
засліпленої прагненням до
наживи (за трагікомедією
Івана Карпенка-Карого
«Сто тисяч»)*

ЩАСТЯ?

Кажуть, що щастя – кольорове, воно веселе, дивовижне, радісне, прекрасне. Воно робить людину світлою, доброю, наділяє її силою, впевненістю у собі. У щастя є сім кольорів, як у веселки.

- Подумайте, із чого, на вашу думку, складається щастя людини?

- Якого кольору ваше щастя?

Щ

А

С

Т

Я

– це життя, яке подарувала мама. Вона дала нам найцінніше – життя!

– це здоров'я, бо це – теж дуже цінний скарб.

– це люблячі, вірні друзі. Добре, коли у людини є надійний друг. Він завжди прийде на допомогу, підтримає у важку хвилину.

– це знання, бо для нас є скарбом.

– це краса, світло, добрі справи, які вони роблять. Це красивіші, мудрішими, добрішими.

– це краса, бачити велич нашої природи, милуватися нею. Це теж багатство.

– це родина, яка є завжди поряд, підтримує, допомагає нашим успіхам. Родина – наша надія, наша опора в житті.

– це наші мрії. Усі ми маємо свої мрії, на щось сподіваємось, про щось постійно думаємо.

І от, коли все це здійснюється, щастя. приходиться.

**Отже, щоб бути щасливим, небагато треба: головне
вміти бути щасливим і робити інших щасливими.
Щаслива людина – духовно багата людина.**

- **А чи був щасливим головний герой твору «Сто тисяч»?**
- **Чи вмів він робити інших людей щасливими?**
- **Хто він, Калитка?**

**Давати відповіді на ці питання ми будемо
шляхом дослідження змісту п'єси, вчинків і
характерів персонажів, шляхом дискусії.**

Іван Карпенко-Карий. «Сто тисяч».

Проблема влади грошей, бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи. Актуальність проблем, порушених у творі, для сучасного життя

Епіграф уроку:

*Не збирайте скарбів на землі.
Адже душа — дорожче.*

Біблія

Жадоба до матеріального збагачення завжди призводила до духовного зубожіння. Це доводили і Бальзак, і Мольєр, і багато інших майстрів художнього слова. Не лишився осторонь і драматург І. Карпенко-Карий. У комедії «Сто тисяч» він ставив за мету піддати сатирі ті негативні явища, які побутували у 80—90 роках XVIII століття.

Сільські багатії всіляко намагалися примножити свої багатства. Часто гонитва за грошима ставала самоціллю, гроші витісняли з життя людини такі поняття, як честь і мораль. І тоді з'являлися такі постаті, як Герасим Калитка — головний герой комедії «Сто тисяч».

Бальзак

Мольєр

**Іван
Карпенко-Карий**

Після скасування кріпацтва в житті села сталися суттєві зміни. Поміщики, що втратили безмежну владу над селянами, важко пристосовувалися до нових умов, бо не звикли працювати. Їхні маєтки часто занепадали й перекуповувалися людьми з грошима. Саме слово **«гроші»** найчастіше звучить у вустах персонажів. **«Гроші — всьому голова»**, - ці слова головного персонажа комедії Герасима Калитки були гаслом часу.

Трохи історії...

Події відбуваються у 80-90 рр.
XIX століття – пореформений період.

**Читання маніфесту про
скасування кріпацтва.**

Отже, сюжетну канву п'єси драматург узяв із реального життя.

У Єлисаветграді (тепер - Кропивницький) та навколишніх містах і селах, як повідомлялося в газеті «Єлисаветградский вестник», у 80-х роках XIX ст. активно діяли групи шахраїв, що оббирали засліплених жадобою до багатства місцевих «хазяїв», продаючи їм нібито фальшиві гроші.

Єлисаветград. Фото 1867 р.

У **1889** році І. Карпенко-Карий написав п'єсу «Гроші». Того самого року автор надіслав її до цензури, але звідти твір було повернуто.

— Що ж, на ваш погляд, не сподобалося царським цензорам? Чому вони не дозволили її ставити на сцені?

Причина в тому, що автор правдиво змалював у ній тогочасні капіталістичні порядки на селі і гостро висміяв сільських глитаїв, пройнятих ненаситною жадобою до збагачення. Після переробки комедія була дозволена до постановки під зміненою назвою «Сто тисяч». У **1890** році вона була поставлена на сцені. Роль Герасима Калитки виконував сам автор.

— Чому, на вашу думку, І. Карпенко-Карий змінив назву п'єси «Гроші» на «Сто тисяч»?

Калитки
(«Сто тисяч»)

Роди і жанри літератури

Роди

Епос

Лірика

Ліро-епічний
рід

Драма

Жанри

Малі форми:

Оповідання
Новела
Нарис
Етюд
Казка
Легенда

Середні форми:

Повість

Великі форми:

Роман
Роман-епопея

Ода
Гімн
Послання
Елегія
Епіграма
Романс

Балада
Співомовка
Ліро-епічна поема
Роман у віршах
Кіноповість
Дума та балада
Поезія в прозі

Драма
Поема
Трагедія
Комедія
Фарс
Водевіль
Мелодрама
Трагікомедія

П'еса (фр. ріесе) - загальна назва для всіх драматичних творів, написаних для вистави на сцені (драма, трагедія, комедія, водевіль тощо).

Комедія - драматичний твір, у якому сатиричними й гумористичними засобами відображається смішне в житті, висміюються потворні суспільні й побутові явища, негативні риси людини.

Трагікомедія - драматичний твір, у якому поєднані риси трагедії і комедії.

Акт (від лат. actus, від ago - привожу в рух) або **дія** - закінчена частина драматичного твору чи театральної вистави.

Драма (від гр. drama - дія) - один із трьох родів літератури. В основі драми є дія, а також розмови дійових осіб - діалоги, монологи й репліки.

Діалог (від гр. *dialogos* - бесіда) - це розмова між двома особами чи суперечка двох або кількох осіб, за допомогою якої відбувається обмін думками.

Монолог (від гр. *monologos*, із *monos* - один і *logos* - слово, мовлення) - роздуми персонажа вголос; розмова з самим собою або з глядачами, не розрахована на втручання інших.

Репліка (від фр. *replicue*, від *replico* - заперечую) - останні слова автора, після яких починає говорити інший актор.

Ремарка (від фр. *remarque* - позначка, примітка) - авторські пояснення про час і обстановку, в якій відбувається дія, про вік, вигляд, міміку, жести, інтонацію голосу персонажів, про їх психологічний стан тощо.

Жанр п'єси «Сто тисяч» визначають як **сатиричну трагікомедію** характерів, бо у творі висміюється надмірна жадоба до збагачення — визначальна риса вдачі головного героя Герасима Калитки. Іван Карпенко-Карий утвердив жанр комедії в українській літературі як універсальну форму художнього відображення життя, показ найрізноманітніших проявів взаємин між людьми, їхнього внутрішнього світу в контексті національних і загальнолюдських цінностей.

Головний герой твору – Герасим Калитка – багатий селянин, він має дружину Параску Іванівну, сина Романа, доньку, наймичку Мотрю та робітника Кліма.

Герасим (Гарасим) (від гр. *gerastios*) - поважний, шановний.

• Хто із вас знає, яке лексичне значення слова «калитка»?

Калитка - торбина для грошей; гаманець; гаман, капшук.

- Чому саме таке прізвище має герой?

• Чому автор називає Герасима
куркулем, глитаєм?

Глита́й - багатий власник, переважно селянин, який визискує інших; жмикрут, п'явка, павук.

Стяжательство — жадібне, ненаситне нагромадження грошей; пристрасть до наживи.

Шахра́й - хитра, спритна й нечесна у своїх учинках людина; махляр, махляй, крутій, дурисвіт, ошуканець, пройдисвіт, шельма.

Наймит - той, кого наймають на роботу до приватного власника, підприємця; найманий робітник.

Куркуль - багатий селянин - власник; жадібна людина.

«Мозковий штурм»

- Що непокоїть
Герасима?

- Чим
займається
Калитка?

- Для чого
драматург
застосовує
художній засіб –
повторення?

Із якою
інтонацією
звучать слова
Калитки
про землю?

- Які слова
повторює
Калитка
декілька разів?

- Яке найбільше
бажання
Герасима
Калитки?

Як гроші впливають на ставлення Герасима до дружини, сина, копача Бонавентури, слуг і навіть до самого себе?

Перш за все з'ясуємо: хто такий Герасим Калитка?

Це простий чоловік, очевидно, колишній кріпак, який любить землю, важко працює на ній. Невибагливий до життєвих благ.

Для чого Герасиму Калитці гроші?

**Для
комфортного
життя?**

**Для сина
Романа?**

**Для
покращення
життя слуг?**

**Може, для
благочинності?**

«Я не буду панувати, ні! Як їв борщ та кашу, так і їстиму, як мазав чоботи дьогтем, так і мазатиму, а зате всю землю навкруги скуплю». Скупиться по-людськи поїсти, сам працює і не дасть відпочити й навіть помолитись наймитам. Він ніколи не п'є за власні гроші, бо «від своєї горілки у грудях пухне».

*Герасиму потрібні гроші для того, щоб заробити ще більше грошей. Зовсім засліплений жадобою до грошей, тому легко стає жертвою досвідчених шахраїв-фальшивомонетників. Зажерливість до накопичення грошей і землі становить основний зміст образу Калитки.
Збагачення заради збагачення – така мета його життя.*

Він не гребує ніякими способами нажитися, нерідко за рахунок руйнування господарства бідних селян, що через злидні тікають із села, і дрібних поміщиків.

***Земля** — його мета, **гроші** — його засіб. Із цих двох речей складається його уявлення про життя. Від однієї тільки уяви про докуплений шмат землі в Калитки «диханіє спирає».*

**Калитка сам ніколи недоспить і не відпочине.
А як він ставиться до людей, що його оточують?**

**До робітника, який
взяв шматок хліба
після сніданку...**

**«І тобі не гріх? Неділя свята, а
ти ні світ ні зоря вже й жереш!
Не пропадеш, як до обіда
попостиш хоч раз у тиждень.
Однеси хліб назад».**

**«Робітники їдять, як сарана».
«Вони надолужать: то вмиван-
нячком, то взуваннячком...»**

До слуг

**«Настане день, то роботи не
бачиш, а тільки чуєш, як
губами плямкають».
«...а то жує та жує, прямо
душу з тебе вимотує: хліб
з'їдає і час гаїть...»
Нікому не довіряє, сам гасає,
як несамовитий, підганяючи
наймитів, рахує кожний
окраєць хліба.**

«Робітники та собаки надворі повинні бути».

Як же Герасим ставиться до дружини?

«Стара, Параско!»

«Хліб крадуть з-під носа, гарна хазяйка!»

«Не лайся, щоб не дав тобі по потилиці!»

«Ах ти ж відьма чортова...»

Свою жінку змушує іти до церкви пішки, говорячи: «Скотина гроші коштує, вона цілий тиждень робить на нас, а в неділю, що мала б відпочити, гонити в церкву. Це – не по-Божому і не по-хазяйськи».

Чи ж насправді Калинка такий богомільний?

Коли слуги
моляться:

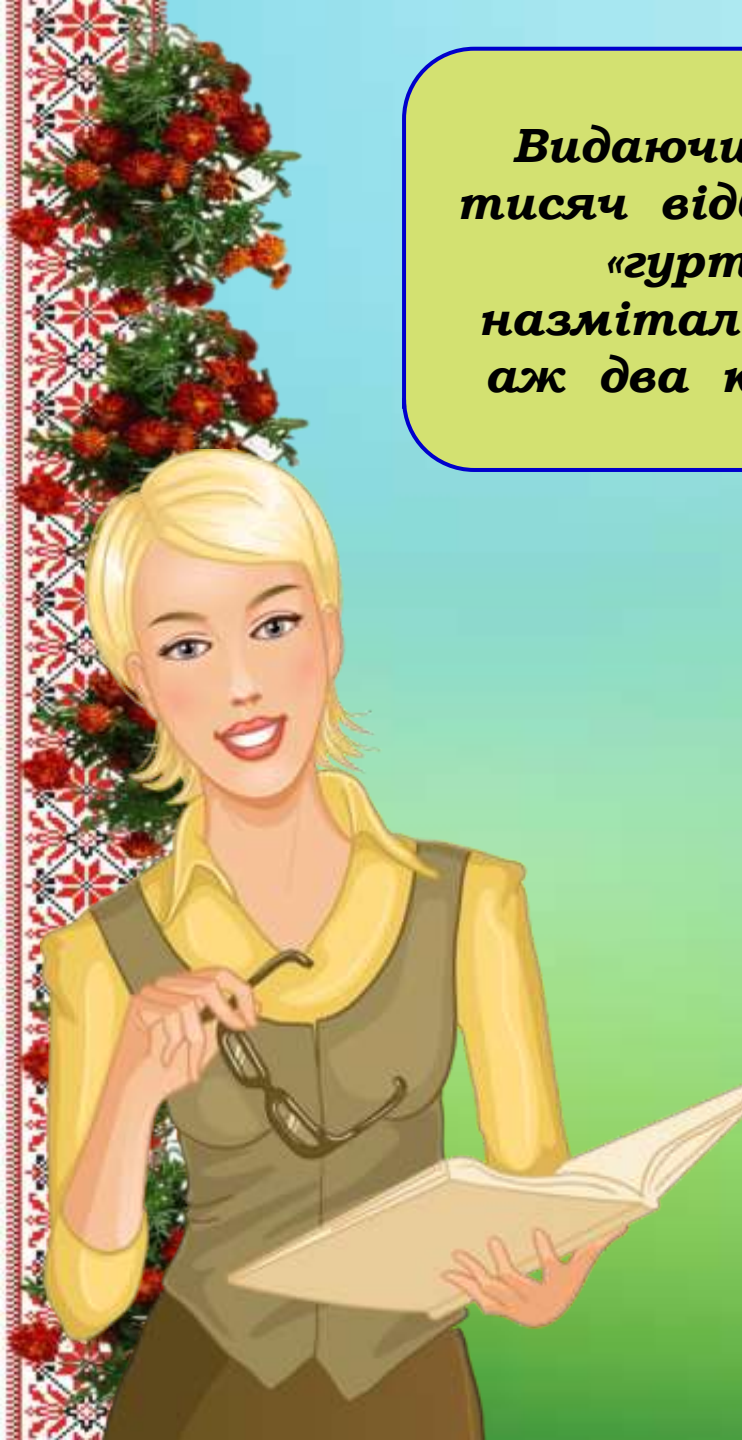
**«Хоч би молились, а то стоїть,
чухається та шепче собі
губами, аби простоять
більше без роботи».**

Коли дружина
просить коней, щоб
доїхати до церкви:

**«Худобу ганять у празник
гріх. Блажен чоловік, іже
скотину милує».**

Видаючи власну дочку заміж, Калитка замість обіцяних п'яти тисяч відбувся парами худоби та десятком овець, а на придачу — «гуртом побили зятя й вирядили». Півдня билися, «в хаті назмітали волосся на землі цілу куделю». А хазяйновитий Роман аж два квача зробив вози підмазувати — не пропадати ж добру!

Калитка у весільній баталії два зуби втратив, зате грошики зберіг.

- Хто такі Смоквинов і Борщ, Жолудь і Пузир?

Це поміщики, Смоквинов і Борщ розорилися, бо не змогли пристосуватися до нових умов господарювання в пореформений період, а Жолудь і Пузир багатіють, скуповуючи землі, овець інших багатіїв. З'являється на селі новий прошарок – сільська буржуазія.

- Як ставиться до них Герасим Никодимович? Чому?

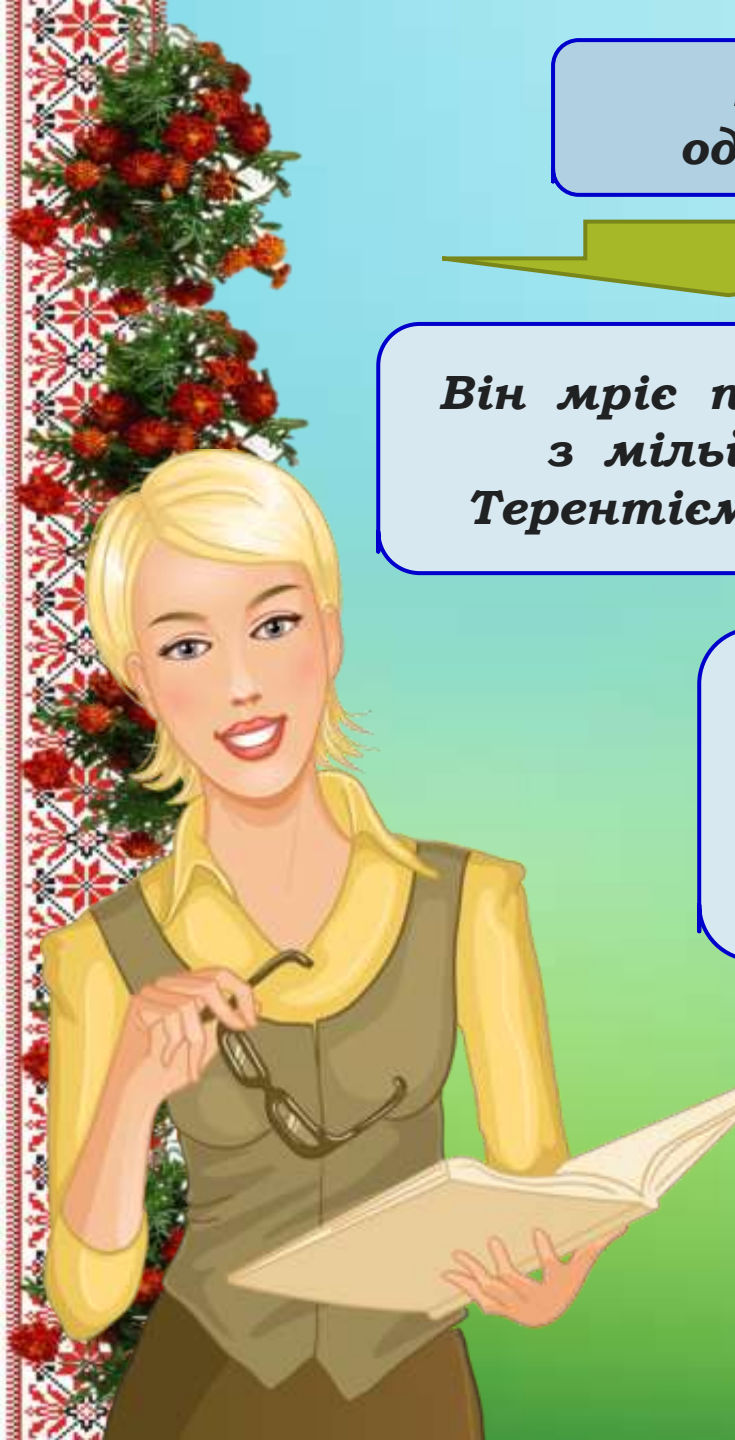

Калитка навіть намагається перешкодити одруженню сина Романа з наймичкою Мотрею.

Він мріє поріднитися з мільйонером Терентієм Пузирем.

Однак, коли Роман відвідав Пузиря, там із ним обійшлися як з челяддю, що вкрай обурило батька.

І лише тоді, коли кум повернувся з міста із радісними звістками, Калитка, бажаючи потайки відсвяткувати подію, погоджується на заручини Романа і Мотрі, аби не виникло підозр щодо справжньої причини свята.

**Автор засуджує не багатство, а шляхи збагачення,
які використовує в гонитві за грошима Калитка.**

**Прослідкуємо, як сільський багатій
Герасим Никодимович Калитка, засліпленої
прагненням до наживи, зважується на махінацію,
через яку мало не повісився.**

**На початку п'єси він зустрічається з невідомим жидом,
який пропонує йому махінацію — купити 100
тисяч фальшивих рублів, заплативши за них тільки
п'ять тисяч. Невідомий залишає Калитці зразки
фальшивих грошей, які начебто неможливо відрізнити
від справжніх, для перевірки якості підробки.**

**Калитка сам боїться піти в банк із
фальшивими асигнаціями, і вмовляє
зробити це свого кума. Тим часом
інший жид, фактор Гершко Маюфес,
пропонує Герасиму надійнішу
справу — позичити п'ять тисяч рублів
поміщику під заставу його земель.
Поміщик не зможе повернути гроші,
й земля опиниться в руках Калитки.**

Кумова поїздка до міста вдалася. «Фальшиві» гроші прийняли. Тоді Герасим зважується на махінацію в повному об'ємі, отримавши мішок «грошей». Втім «гроші» виявилися звичайним папером, і тільки звернувши в мішку було кілька пачок зі справжніми купюрами. Втративши п'ять тисяч (Насправді в останню мить він дає три тисячі замість п'яти) Калитка пробує повіситися, але його врятував копач Бонавентура.

Прийшовши до тями обдурений «махінатор» промовляє:
«Пропала земля Смоквинова! Нащо ви мене зняли з вірьовки? Краще смерть, ніж така потеря».

Чому Калитка легко стає жертвою досвідчених шахраїв-фальшивомонетників?

Втрачає пильність через

зажерливість до накопичення грошей і землі,

радість від того, що і йому нарешті пощастило відкрити секрет, як багатіють його конкуренти.

Літературний рід: драма.

Жанр твору: трагікомедія.

Проблематика: батьки і діти;
прагнення збагатитися заради
задоволення власних потреб;
бідність і багатство;
добро і зло; моральність і
аморальність.

Паспорт твору

Тема: зображення життя
селянства в пореформені
часи, суспільні явища, що
мали місце в 80–90 роках
XIX століття.

Ідея: викриття й засудження в образі
Герасима Калитки хижацтва,
жорстокості, ненаситної жадоби до
наживи, духовної обмеженості, а також
згубного впливу грошей на вихідців із
народу (Бонавентура, Савка).

Основна думка: автор бичує страшною сатирою всіх
і сміхом крізь сльози сміється над пороками і
змушує людей, мимо їх волі, соромитись своїх лихих
учинків. «Буде здоров'я, будуть і гроші...»

Композиція твору

Драматичний твір складається із 4 частин, кожна з яких поділена на яви.

Експозиція:

знайомство автором читача (глядача) з місцем дії та дійовими особами — Герасимом Калиткою, Бонавентурою, Савкою, Невідомим, сином Герасима Романом і наймичкою Мотрею, показує обставини, в яких живуть дійові особи, їх стосунки і прагнення.

Зав'язка:

восьма ява першої дії твору, коли Невідомий домовляється з Калиткою про те, що у визначений час він передасть йому на вокзалі за 5 тисяч справжніх грошей 100 тисяч фальшивих.

Розвиток дії:

гонитва Калитки за наживою, за грошима. У другій та третій діях комедії показано, що кожний вчинок Калитки, кожна його думка підпорядковані безглуздій жадобі збагачення, накопиченню грошей і землі. Він нещадно експлуатує наймитів, підганяє до роботи сина і дружину, в одруженні сина шукає засобів збагачення.

Кульмінація:

4 дія комедії, коли Малофес попереджає Калитку, щоб він не барився з купівлею землі у Смоквинова, бо її поспішає придбати Жолудь. Калитка з Савкою їдуть на вокзал, привозять мішок «грошей» і починають ділитися. Настає найвищий момент напруження дії: в мішку замість фальшивих грошей були пакунки чистого паперу. Невідомий виявився спритнішим шахраєм, ніж Калитка, і обдурав його, продавши за 5 тисяч кар. мішок чистого паперу.

Розв'язка:

обдурений Герасим у розпачі вішається, його врятовує Бонавентура.

Домашнє завдання:

**Підготувати
характеристику
образів**

Калитки

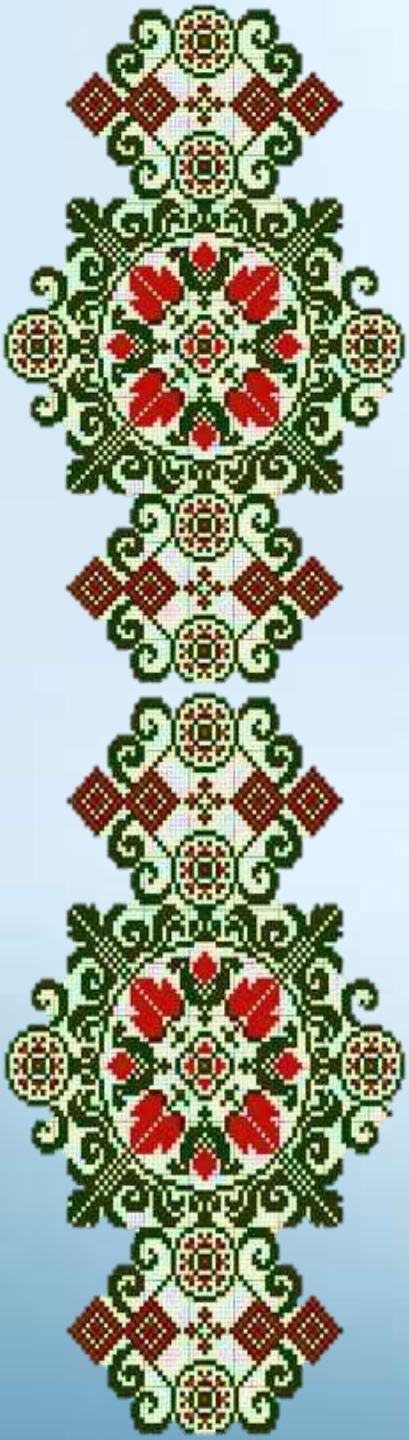
**Дружини,
сина Романа**

**Кума Савки,
копача
Бонавентури**

План характеристики образу

- 1. Герасим Никодимович Калитка — реалістичний тип куркуля — нагромаджувача грошей і «преобретателя земельки».**
- 2. Зовнішність і портрет.**
- 3. Риси характеру героя:**
  - а) жадність і підступність;**
  - б) заздрість та хитрість;**
  - в) лицемірство і зажерливість;**
  - г) лицемірство та деспотизм.**
- 4. Герасим Калитка та оточення:**
  - а) зневажливе ставлення до освіти, членів родини;**
  - б) постійне прагнення до збагачення;**
  - в) здатність до ризику;**
  - г) знання законів і водночас протиправні дії;**
  - д) обмеженість у якості власного харчування та робітників;**
  - е) чутливість до образи на свою адресу;**
  - є) «невсипущість» (Копач);**
  - ж) грубість і черствість.**
- 5. Багатство, гроші, земля — ось основна мета в житті заможного селянина.**
- 6. Значення образу Герасима Калитки в українській літературі.**

План характеристики образу Савки

- 1. Слабка сила волі.*
- 2. Бажання розбагатіти нечесним шляхом.*
- 3. Хитрість та улесливість.*
- 4. Сміливість у досягненні мети.*
- 5. Уміння зробити правильні висновки у конкретній ситуації.*

«Коло думок»

– Чи правда, що для того, аби бути багатим, потрібно вже від народження мати «блакитний» колір крові?

– Із якого віку людина відчуває свою причетність до грошей?

– Бути багатим – означає бути щасливим?

– А вам потрібні гроші? Ваші щоденні кишенькові гроші – це скільки?

– Якби у вас був один мільйон гривень, на що б ви його потратили?

– Чи хотіли б ви в майбутньому бути багатого людиною? Якщо так, то якими ви вбачаєте шляхи свого збагачення?

Чим актуальна п'єса сьогодні?

Доки існують люди, існуватиме спокуса збагатитися за чужий рахунок. Драма І. Карпенка-Карого не втрачає своєї актуальності і за наших часів, адже зараз ми зустрічаємо людей, для яких знецінилось одвічне та істинне, для яких гроші затьмарили все.

П'єса «Сто тисяч» є не тільки майстерною сатирою на тогочасні суспільні події, а й одвічним нагадуванням нам, що герасими калитки існують, їх багато і вони поміж нас, що потрібно пам'ятати про те справжнє й одвічне, що є в житті людини, про те, що має цінність завжди.

Потрібно пам'ятати, що справжнім багатієм є не той, хто має вдосталь грошей, а той, хто має здоров'я, друзів, свободу, має можливість спілкуватися з рідними, жити чесно й просто, зростати духовно. Такі багатства неоціненні, вони коштують набагато більше, ніж «Сто тисяч».

Корисні поради

Як убезпечити себе від підробки

Убезпечити себе від отримання підробки нескладно.

Досить дотримуватися таких правил:

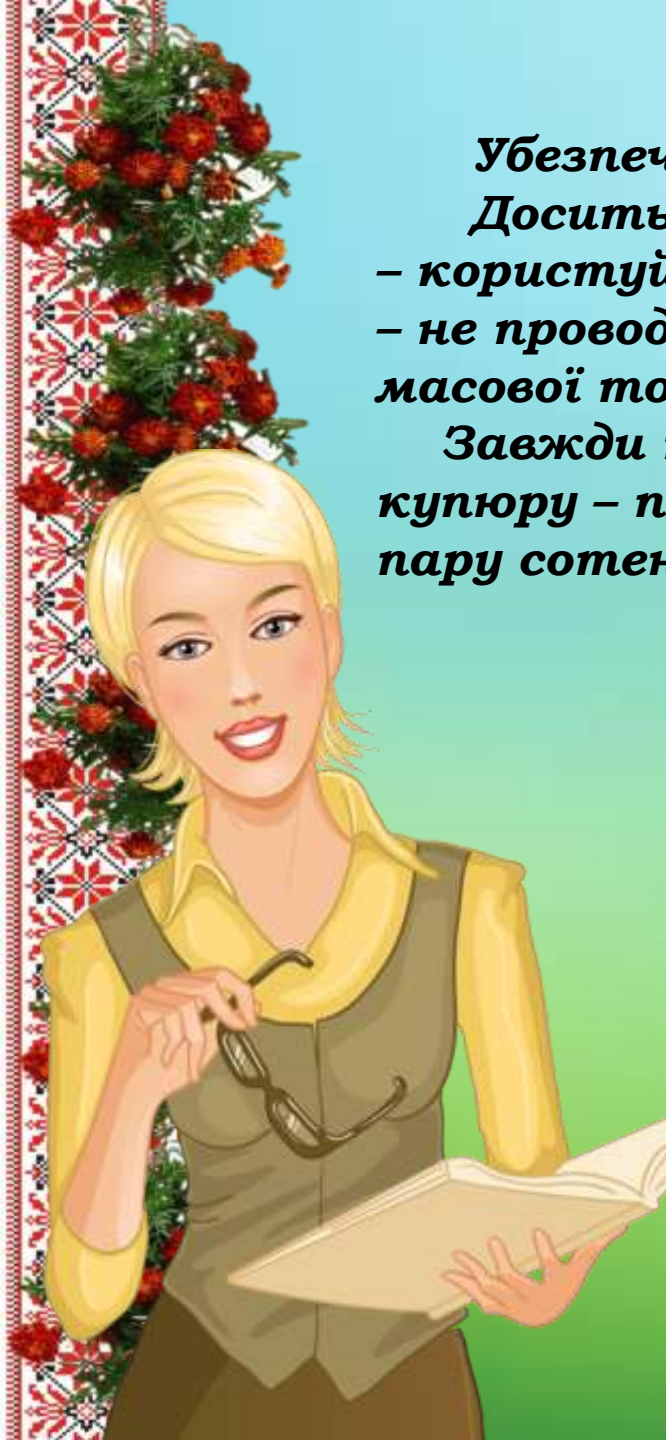
- користуйтеся безготівковим розрахунком;
- не проводьте обмін дрібних грошей на більші в місцях масової торгівлі або ж на прохання перехожих.

Завжди перевіряйте отримані гроші на місці. Якщо ви помітили сумнівну купюру – повідомте про це касира і викличте поліцію. Краще втратити пару сотень гривень, ніж отримати термін за збут фальшивих грошей.

Як визначити фальшиві гривні?

За роки практики досвідчені фальшивомонетники навчилися друкувати банкноти і цінні папери так, що відрізнити їх досить складно. Зовні вони виглядають також як і нормальні купюри, а деякі навіть мають водяні знаки, захисну стрічку.

Але досконалих підробок не буває. Досвідчені експерти точно знають, як визначити фальшиві гроші. Першою ознакою, яка повинна насторожити, є **якість паперу**. Якщо банкнота підозріло гладка, варто до неї придивитися. Також значення має **колір – відтінок** фальшивки відрізняється від оригіналу і в них не використовуються оптико-змінні фарби. На таких банкнотах нерідко відсутні обов'язкові елементи захисту: **водні знаки, полімерна стрічка, рельєф** і т. д.

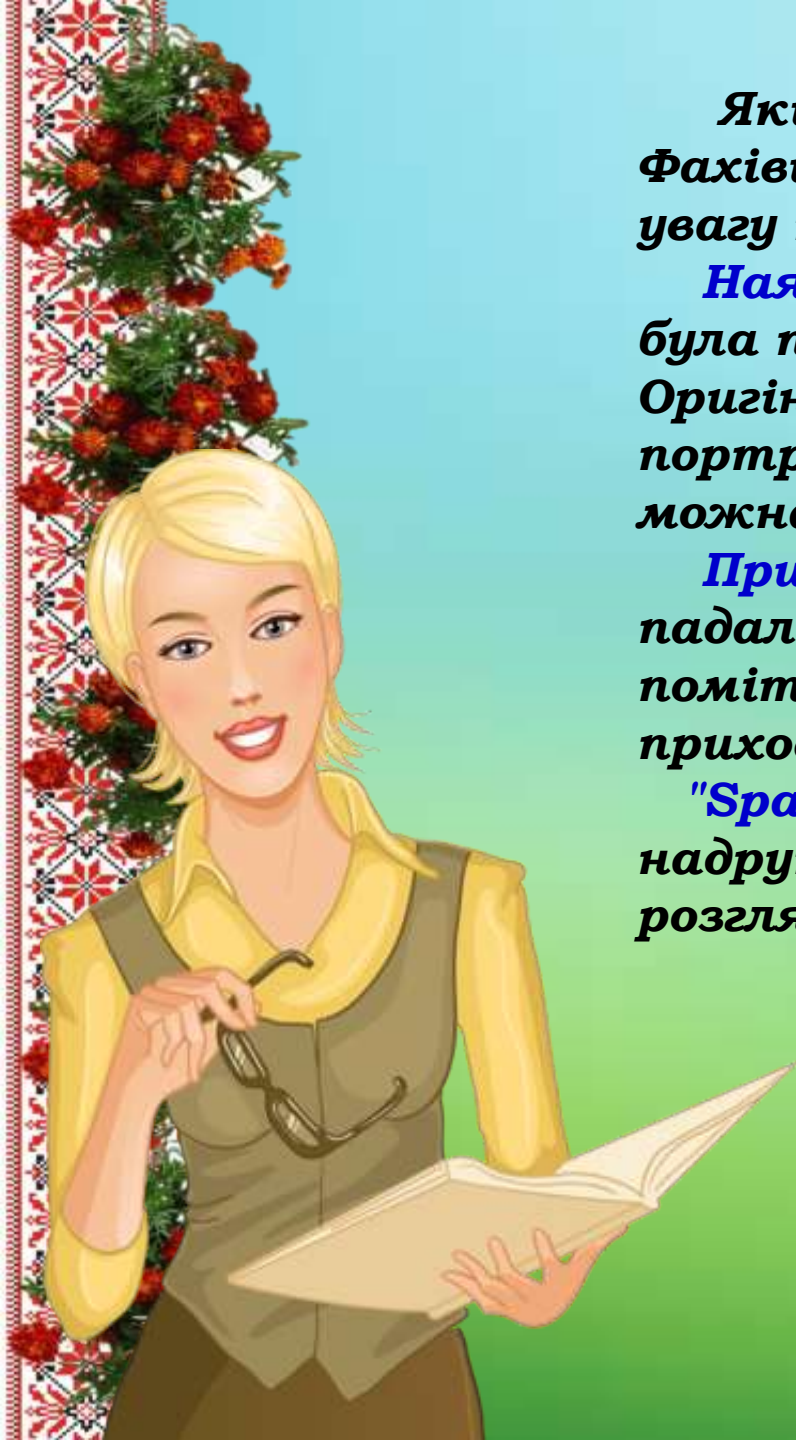
Якщо вам попалася сумнівна купюра – уважно розгляньте її. Фахівці з банківської сфери настійно рекомендують звертати увагу на такі деталі:

Наявність водяних знаків. Помістіть банкноту так, щоб вона була проти світла (лампа або сонячні промені цілком підійдуть). Оригінальні гроші містять прихований малюнок, що повторює портрет історичної особи зображеної з лицьового боку. Там же можна помітити знак гривні і номінал купюри в цифрах.

Прихована картинка. Тепер поверніть гроші так, щоб світло падало на них під гострим кутом. Вгорі або збоку, де раніше був помітний тільки темний прямокутник, проявиться ще одне приховане зображення – номінал.

"Spark" або застосування оптично-змінної фарби. Елементи, надруковані нею, переливаються і змінюють колір, якщо розглядати їх під різними кутами.

На старих гривнях нею були надруковані ромби і номінал купюр, а на 500-ці зразка 2015 р. такою фарбою зображена відкрита книга.

Наскрізний елемент. Знову подивіться на банкноту проти світла. У верхньому лівому кутку малюнок формує номінал купюри цифрами. Якщо просто розглядати гроші - ви побачите лише частину напису.

Захисна полімерна стрічка. Подивіться на банкноту проти світла. Ви побачите тонку темну смугу розташовану поперек. На ній видно напис з номіналом, а також знак гривні.

Мікротексти. Даний елемент можна побачити тільки за допомогою збільшувальних стекол. Він розташований в кутку купюри і містить повторювані написи, виконані дрібним шрифтом.

Як бачите, візуальна перевірка фальшивих грошей займе всього пару секунд. Така обережність допоможе уникнути фінансових втрат.

Відповідальність.

Спроба збути фальшиві банкноти може закінчитися позбавленням волі на строк від 3 до 12 років (Ст. 199, Кримінальний Кодекс України).

Пам'ятайте!

Не все на світі можна купити за гроші. І підписатися під словами Герасима Калитки про те, що «гроші важливіші, ніж сім'я, друзі, навіть власне життя», - абсурд.

І.К.Карпенко-Карий серйозно попереджає про небезпеку грошей, а особливо брудних, які калічать душі, руйнують споконвічні уявлення про добро і зло. Пам'ятайте, що щасливий не той, у кого багато грошей, а той, кому їх вистачає. Бажаю вам, щоб у майбутньому ви знайшли справу для душі і вам завжди вистачало грошей.

